חשבון הנפש — ח) קמוץ חיבוב ממון כשר

קמוץ חיבוב ממון כשר פרק ח הוי חס על ממונך שלא להוציא אפילו פרוטה אחת שלא לצורך: חכמה בינה ודעת, המפורסמים לשבח אצל המון העם, הם בעיניהם אריג של שקרים חניפות צביעות גנבת דעת מלשינות ולצנות וכו', איזהו חכם זה היודע להשתכר בהיזקן של אחרים. כמש"ה מחשב להרע לו איש מזמות יקרא, ואיזהו איש מכובד, היודע לפזר ממונו וממון אחרים ולהתכבד בקלונם, וכך דרכן של מכובדים הללו, להמציא מדי יום ביום מנהגים של פיזורים חדשים, במלבושים, תכשיטין וצדקות גדולות משל אחרים, בכדי לבייש את מי שאין לו ולהוסיף כבוד על כבודם עוד. ואע"פ שכבר כלו וחזרו וכלו הקפותיהם הישנות, עודם מתגברים בהוצאות ופיזורים חדשים שמא יש מי שאינו מכיר בדלותם עדיין ויטעה ליתן להם בהקפה עוד, ומחלה זו הוא מכלל אותן החלאים המתדבקין ומתפשטין במהירות גדולה כדבר ומגפה ר"ל, ומי שאין לו לב להעיז פנים בכבודם של משוגעים הללו, נגרר אחריהן בע"כ מבזבז מיעוט ממון כשר שלו במהרה, וסופו להשחיר את פניו לשאול על הפתחים, אבל אין רוח חכמים האמיתיים נוחה מהם:

וע"כ הפקחים חושבין אותם לסכלים, וחכמתן של רמאים לטפשות גמורה, אלא דעת היא למוד הנסיון הבהמי המתוקן בעצת הנפש המשכלת כו' (פ"א פ"ב),✍ והיא היא הדעת הגמורה שטרח עליה שהמע"ה ללמדה אח"כ להמון העם (כו) כל זה נסיתי בחכמה וכו' ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם וכו' וכל אדם זוכה בה כפי מדרגתו והכנת לבו: בינה היא להבין דבר ולהבין לאחרים דבר מתוך דבר מילתא בטעמא (תמיד ל"ב). ואיזהו חכם הרואה את הנולד. כי כמו שהבהמה אינה רואה אלא מה שלפניה. והיא רודפת אחר אגודה של שחת לבית השחיטה. כך נתנה דעה באדם להפקיר את ההוה מחיר העתיד היותר טוב. והטוב מחיר היותר טוב ממנו. ואפי' לזמן יותר רחוק עד שהחכמים האמיתיים משליכים גם כל הנאות העוה"ז כנגד העתיד לבוא אחר מיתה. ואיזהו מכובד זה המכבד את הבריות ומקמץ לעצמו ומיטיב לאחרים. כי נאה לצדיקים ולחכמים למעט בהנאות הבהמיות ולהתעדן בתענוגי הנפש המשכלת שלא לחוס על טרחם בדעת ובכשרון ולחוס אפי' על פכים קטנים מחמת חיבוב ממון כשר: ואיתא במדרש קהלת טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח. טוב מי שהוא עושה צדקה מעוטה משלו ממי שהוא גוזל וחומס ועושק ועושה צדקות גדולות משל אחרים. מתלא אמרין גייפה בחזורין מפלגא לבישייא. ורעות רוח רעותא דמתקרי בר מצוותא. פירוש מנאפת לקבל אתנן ולחלק לחולים בכדי שיחשבוה רודפת אחר המצות. בויקרא רבה פ"ג, נפש כי תקריב מנחה וכו'. טוב מי שיש לו עשרה זהובים ונושא ונותן ומתפרנס מהן. ממי שהוא הולך ולוה ברבית. דמאבד דיליה ודלא דיליה. אלא רעותיה דמתקרי פרגמטיא: מי שיש בידו בינה וגבורה דהיינו היודע למצוא טעם כל דבר ונימוקו. יודע ג"כ להכיר המה בה מתוך המעשה. ולהכיר האמת דלשעבר מתוך טענות בעלי דינין וכוביהן של עכשיו.

ומבין חידות ומשלים ומליצות כמש"ה להבין משל ומליצה דברי חכמים וחירותם. ואיש נבון יודע להכיר המחלה שבחלל הגוף מתוך מיחושים חיצונים וכיוצא בזה: וכל זמן שהאדם מוסיף ומעמיק להתבונן דבר מתוך דבר ודבר מתוך דבר תמיד וכו' (לח) הוא מוצא לפעמים שמאיזה דברים קלים מאד נגלין ויוצאין הדברים היותר גדולים. ד"מ ע"י עקימת שפתיו וכדומה לזה דברים רבים מאד, שזכרם משתכח בתוך כדי דבור מלבו של אדם, גוררין לפעמים תולדות גדולות אחריהן שחייו וכבודו והצלחתו דב' עולמות שלו ושל זרעו להיטיב או להרע תלוין בהם, ובמשה רבינו ע"ה נאמר וראית את אחורי וגו' ופירש הרמב"ם ז"ל שזהו בינה דהיינו מן המאוחר אל הקודם. ואמרו ז"ל שנפתחו לו מ"ט ש"ב ולפיכך גבי משה לא אשתכח נבונים, ושהמע"ה ביקש ע"ז לשפוט להבין בין טוב לרע וכו', ונענה ונתתי לך לב חכם ונבון. והנה העצלות מתנגדת לה ע"י מהלך הרעיונות שלה מן הקודם אל המאוחר וצריך לנצחה ע"י חינוך והרגל,ומכאן תבין מפני מה קשה להם למתחילים לחזור לאחוריהם (לח לט) ובתנחומא פ' לך וכו' איתא מעשה באחר שכינס ממון במדינת הים והניח שם דיתיקא כל נכסי לעבדי חוץ מחפץ אחד לבני בא"י וכו' אמר לו רבו אביך חכם גדול היה וכו' אמר אם אניח נכסי ביד עבדי כאן כו' אלא כותבני הכל לו וכו', ועכשיו אמור לפני ב"ד איני חפץ אלא בעבדי זה ותקנה הכל עמו. בכאן היה האב חכם והרב נבון והבן יודע בלבד.